

Anmeldelser.

Chr. Munck Rømer: Sindal Sogns Historie (1926).¹⁾ Et Udsnit af Danmarks Historie har Forf. kaldet sin Sognebeskrivelse, og det er ikke helt med Urette, thi han har kendt saa meget til Danmarks Historie, at han forstod, at hans Sogns Historie ikke var noget enestaaende, men den fælles Skæbne underkastet. Det er den sædvanlige Beretning om et Sogn beboet af Fæstebønder under mange forskellige Herremænd i Fortiden, hvor Sognets egen Hovedgaard, her Baggesvogn, ved Køb og Mageskifter i Løbet af 17. Aarh. bringer det allermeste under sig og holder fast paa det til 19. Aarh.

Et saadant Sogns Historie næsten staar eller falder med Godsarkivet, og her har Forf. været saa heldig, at Baggesvogn Godsarkiv er bevaret meget langt tilbage og usædvanlig fuldstændigt, og hans Benyttelse af det er gennemført med en saadan Flid og Dygtighed, at hans Bog er blevet et godt Vidnesbyrd om, hvilken Værdi for Lokalhistorien de store gamle Godsarkiver har.

Der er vel Godsbesiddere, som i let forstaaelig Glæde over at besidde Pergamenter med Segl og Protokoller i Svinelæder med skønt svungne gotiske Bogstaver, vægrer sig ved at lade deres Godsarkiver indgaa i Landsarkiverne, men de bør huske, at ogsaa der bliver deres Arkiver bevaret som en Enhed, og først under Sammenspillet med alle de øvrige Arkivalier Egnen vedrørende, som findes i Landsarkivet, kan Godsarkivet rigtig gøre sin Nytte, thi det er Bøndernes og oftest kun i meget ringe Grad Ejernes Historie, Godsarkiverne rummer.

¹⁾ Pris 9 Kr., ekspederes af Fru Munck Rømer, Lindevej 7, Silkeborg.

Der er vel dem, der aldrig har set Sindal Sogn eller højt under Farten med Jernbanen lagt Mærke til, at efter den kedelige Tur over Kær og Børglum Herreders Flader dukker der pludselig et hel andet Slags Land frem, noget efter at Hjørring er passeret, et Land med Bakker og Aase og broget Vegetation, og det er netop Sindal. For dem er denne Bog ikke skrevet, og navnlig de enkelte Bondegaardes Historie kan ikke paaregne almindelig Interesse, hvor værdifuld disse Fortegnelser over Fæstere og Ejere end er for de nulevende Beboere, men enhver maa dog anerkende det brydsomme Arbejde, der er anvendt derpaa. Dog bringer Bogen adskilligt, som ogsaa har Bud videre ud om gamle Veje og Overgange, Stednavne og ikke mindst om Landboforholdene. Her maa ethvert Arbejde, som forsvarligt behandler Driftsformer, Hoveri, Udsæd og Udbytte, Byrder og Skatteforhold, saaledes som dette gør det, hilses med Glæde, og Forf.s Paa-visning af, at de store Landboreformer her ikke medførte saa iøjnefaldende Forandringer som paa Øerne, fordi man ikke trængte saa haardt til dem, har betydelig Interesse.

Endvidere er Hovedgaarden Baggesvogns og dens Ejeres Historie medtaget i passende Omfang, ligesaa Præste- og Degnehistorien, saaledes at alle Sider af Sognets Historie bør siges at være behandlede med god Beherskelse af Stoffet, og Forf.s Interesse for det rent menneskelige kommer frem ved Gengivelser af lidt af de gamles Fortællinger, til Tider endda paa Vendelbomaal, for ret at sætte Kulør paa Historierne. Helt let glemmer man ikke Beretningen om Niels fra Menholt, der paa en Køretur i Strandkanten fra Skagen til Hjemmet med Fisk i Mørke blev overfaldet af en Snestorm, saa at han ikke kunde komme videre. Han lagde Dæknerne paa sin Hest, og gik med den rundt og rundt om Vognen, mens det sprøjtede fra Havet og frøs saa det knagede. Paa den Maade bjergede de begge Livet, men af de to gode Vadmeldækner, han havde lagt paa Hesten, var der om Morgenen kun nogle Laser igen, der var frosset fast i Manken.

Det er intet ringe Monument, Chr. Munck Rømer her har sat Sindal gamle Beboere, og Døden naaede ham selv, inden han saa det færdigt, saa denne Bog er tillige blevet et Monument over ham selv, og det kan han være tjent med, thi denne Bog er ikke skrevet for at skaffe ham selv Ry, men for at tjene Hjemstavnsens Historie og derigennem tillige Danmarks Historie, og samtidig med, at den giver Rækken af danske Sognehistorier en værdifuld Forøgelse, meddeler den Læseren et tiltalende Indtryk af Forf.s stilfærdige Personlighed og den dybe Hjemstavnskærlighed, der besjælede hans Arbejde.

Poul Lindholm: Almind Sogn i Bruskk Herred (1927). Til sine tidligere Arbejder fra Bruskk Herred har Poul Lindholm nu føjet en Sognehistorie for Almind, anlagt efter de samme Principer som hans Bog om Dons By i samme Sogn, som dog ikke er indarbejdet i Sognebeskrivelsen, saaledes at de specielle Oplysninger om denne By stadig maa søges i Bogen om den. Selv om Sognehistorien mest er beregnet paa Almindingerne, saa kan den fremmede dog kun glæde sig over, at der er saa megen historisk Interesse paa en Egn, at et saadant Værk bliver til. Naar Tiderne bliver endnu uslere, vil en Bog som denne, fremgaaet af et intimt Samarbejde mellem Forfatteren, der kender baade Egnen og Materialet til dens Historie, og Sognemændene, der satte ham i Arbejde, staa som Vidnesbyrd fra vor Tid om en Hjemstavnskærlighed, der ikke var bange for at ofre noget, og om en tiltalende Bogkultur. Man er nemlig helt fri for det Billedstof af tarylige Amatørbilleder, slet reproducerede paa slattent Papir, der ikke sjældent florerer i slige lokalhistoriske Arbejder. Af Illustrationer er der kun tre indhæftede Kort, mens en klar Type paa passeligt svært Papir, et stateligt Format og smukt Bogtryk straks taler til Gunst for Værket. Det er først og fremmest et Bondesamfunds Historie, selv om Sognets Præster naturligvis faar, hvad der tilkommer dem, skønt de ikke boede der. Herregaarde

var der ingen af, og af Personer udenfor Bondestanden faar kun den fra sit Embede fordrevne Præst Niels Tøxen, der haardnakket havde vægret sig ved at indføre Pontoppidans Forklaring, en længere Om- tale, fordi han efter sin Afskedigelse fra Kaldet i Verst tog Ophold i Almind. Des mere Interesse er der skænket Landbohistorien, idet der paa det omhyggeligste er gjort rede for Matrikulering, gamle Marknavne, Udskiftning og de enkelte Gaardes Historie, som Forf. uden at gyse tilbage for Vanskelighederne og Besværet har ført tilbage til 1634 med Fæster- og Ejerlister samt med Redegørelse for de senere Udparcelleringer, saaledes at hver nulevende Jordbesidder kan se, fra hvilken af de oprindelige Gaarde hans Hartkorn hidrører. Endvidere findes der Stamtavler over tre af de gamle dominerende Slægter, som yderligere tjener til at binde Nutidens Almind sammen med Fortidens.

En Rigdom af præcise Oplysninger findes ogsaa i det Afsnit af Bogen, som kaldes Almind Kommune, dels om Tilstanden i Øjeblikket, dels om de kommunale Institutioners Tilblivelse og Udvikling med Fortegnelser over de valgte Medlemmer af dem alle lige fra Fattigkommissionen af 1803 til de sidste Tidens Hjelpekasser, Værgeraad og Menighedsraad. Ogsaa de frivillige Sammenslutningers Historie behandles baade Brugs-, Sang- og Skytteforeninger, Fodbold- klubber og det gamle Mortensgilde. For en udenfor- staaende er denne Haandbog i Almind Sogns kommunale Historie vel uden større Interesse, men en vigtig Side af Sognets Liv vilde dog have været for- sømt, om disse Forhold ikke var behandlede.

Med Hensyn til Sognets Forhold i ældre Tid er det værd at lægge Mærke til, at Forf. mener, at Bønderne i Almind By gennemgaaende sad slettere i det end Donsinger og Møsvraaer, fordi de hørte under Kolding Hospital, der var en haardere Godsherre end Kronen paa Ryttergodset, under hvilket de andre hørte, saaledes at Forholdene her trods alle Klager dog var relativt gode.

Af mere almindelig Interesse er dog Afsnittet: Af

Folkelivets Saga. Der berettes om de fattige Tilflyttere, der omkring 1800 begyndte at opdyrke Almind Hede og om deres Forhold til det gamle Landsbysamfund, og man faar et lille Indblik i Kommunepolitikens Intriger i et Sogn, hvis tre Byer ofte stod haardt mod hverandre, især Almind og Dons, saaledes at ikke politiske Partilinier i denne rene Venstreegn, men Kampen mellem Sognets Byer og skiftende Alliancer mellem dem prægede Forholdene.

Det tjener Forf. til Ære, at han ikke fortier disse eller andre mere personlige Stridigheder og Partidannelser, som i og for sig kun fortjener Glemsel, men de skal ses som Bidrag til denne Befolknings Karakteristik ikke mindst i Forbindelse med de smaa Personskildringer af alle Slags Alminder baade kloge, gamle Gaardmænd og Smaafolk med mange Arter brogede Haandteringer, der selv formede eller gav Anledning til Dannelsen af de Vittigheder, der var gængse og gæve der paa Egnen, saaledes at Forf. foruden det store Stof, han har fremdraget af Arkivernes Gem — desværre uden nærmere Kildeangivelser — ogsaa meddeler et folkepsykologisk Materiale af Værdi.

J. Abildtrup: Vorgod Sogn I (1926). Vorgod Sogn, der fra Bølling Herred over Herredsskellet, Vorgod Aa, strækker sig et Stykke ind i Hammerum Herred, har fundet en meget omhyggelig Skildrer i Lærer J. Abildtrup. Ogsaa her har Sognemændene sat Foretagendet i Værk, og Sparekassen i Sognets oplomstrende By, Videbæk, har betalt Trykningen af Bogen, saaledes at denne Budbringer fra Egnen fremtræder i en saadan Skikkelse, at den i alle Maader vidner til dens Fordeel. Vel er Værket ikke saa personlighedspræget som Bøgerne om Sindal og Almind, men som historisk Arbejde staar det i ingen Henseende tilbage, idet Forfatteren ikke har skyet nogen Umage under Stoffets Indsamling, skønt Sognets Beliggenhed i tvende Herreder maatte øge Vanskelighederne for visse Kilders Vedkommende, og det udmærker sig fremfor de andre ved gode Sag- og Navnregistre, mens Kildehenvis-

ningerne desværre indskrænkes til en Opregning af det benyttede trykte og utrykte Materiale.

Den hidtil udkomne I. Del giver Sognets almindelige Historie med en god Redegørelse for Landboforholdene og derefter de enkelte Gaardes Historie, som her for adskilliges Vedkommende endog kan føres tilbage til 1498, fra hvilket Aar der haves en Jordebog for Lundenæs, et Taaalmodighedsarbejde, som naturligvis mest har Betydning for Folk paa Stedet, men det har dog Interesse for andre ogsaa her at faa bekræftet, hvorlidt Godsejerne greb ind ved Besættelsen af Fæstegaardene. I Realiteten gik Gaardene i Arv indenfor sidst afdøde Fæsters Familie, saa at det som Regel var selvforskyldt, naar andre kom ind.

Den største Del af Sognet hørte under Lundenæs, adskilligt under Brejninggaard og enkelte Gaarde under endnu fjernere Godser, ja endog Svenborg Hospital havde Gods der. Der var derfor ingen Ugedagsbønder, og Hoveriet var her en meget lidt trykkende Byrde, idet det enten var afløst med Penge eller blot bestod i ganske faa Spand- og Gangdage aarlig. Dog var det et meget fattigt Hedesogn, hvor Gaardene hyppigt var saa store, at der sad to eller flere Familier paa hver af dem. Bortset fra lidt Kratskov var der Lyng til alle Sider, kun de mange Aaløb gav lidt Frodighed, og for Forf. er Lyngen endnu kun Fjenden, som hades og fordrives.

I Skildringen af de enkelte Gaarde gaar Forf. meget vidt i at meddele alle de Oplysninger, han har kunnet tilvejebringe lige til Tjenestekarles Død og lange ordrette Gengivelser af Dokumenter, mens en lille forklarende Note hist og her savnes. Det er saaledes ikke alle og enhver givet at forstaa, at Kiersten Perschonne (1597) simpelthen er Kiersten Pers Kone, saaledes at den følgende Fæster i samme Gaard i Ø. Herborg Jep Pedersen (1599) antagelig er hendes Søn, eller at Erik Quitzow til Sanderup er til Sandager i Skovby Herred, og hvad er »pr. Centner Skat« (S. 145)?

For Sognets Arkæologi, Bebyggelse, Navnestof, Samfærdselsforhold i ældre og nyere Tid er der i den ind-

ledende Del gjort udførligt Rede, idet Forf. over alt søger at bringe Videnskabens nyeste Resultater i Anvendelse paa sit Sogn, men dog kæmper for Barde-dige som et gammelt Forsvarsværk mod H. P. Hansens Skeldige. (Jvnf. J. S. 4. V., S. 446, VI., S. 268–69).

Præste- og Degnehistorien kommer formentlig i II. Bind, lidt Folkeminder, Sæd og Skik til en nærmere Karakterisering af Befolkningen var det ogsaa heldigt at faa med, thi saa vil der foreligge en unægtelig meget udførlig, alsidig Skildring af Vorgod Sogn.

Torben Klinting: Fiskerne ved Nymindegab (1927). Forf., der tidligere i »Vestjydske Skildringer« har skrevet om Bonde- og Fiskerbefolkningen paa Ringkøbingegnen (jvnf. J. S. 4. V. S. 271f.) har her forsøgt at skildre Fiskeriet, saaledes som det dreves i Midten af 19. Aarhundrede ved Nymindegab, da Fiskerne endnu ikke var en Stand for sig, men Bønderne oftest tillige var Fiskere: Baadførerne Gaardmænd og de andre Fiskere enten Gaardmænd, Husmænd eller Haandværkere. Fiskeriet dreves fra »æ Hawskif« med Kroge paa Liner ved Foraarstide. Til Madding brugtes Sild, som fangedes i Vaad af »Drej-erne«, Lag paa tre Mand med en ældre Fisker som »Fordrejer«, ved Pramme. I Fisketiden boede Baadlagene i Boder ved Stranden med Fiskepiger, som havde det slidsomme Arbejde at rense Kroge og Liner, sætte Madding paa og sørge for Madlavning og Rengøring.

Da Forf. selv som Dreng har været Deltager i Fiskeriet og har nøje Kendskab til Folk og Forhold, er det en første Haands Skildring, som har Værdi ved den omhyggelige Redegørelse for Fremgangsmaaden, Redskabernes Indretning og Navne samt for de uskrevne Love, der regerede dette Samfund i langt højere Grad end Personerne. Betegnende er her Ceremoniellet, naar Krogene sættes; vel var Baadføreren en mægtig Mand, men de var dog alle lige, og hver Mand i Baaden Lodtager i Udbyttet, saa Føreren spørger, naar de er naaet ud til et Sted, han finder

egnet: »Skal vi sætte herfra?« Ingen svarer, men alle tager fat paa Forberedelserne, hvorpaa han atter spørger: »Er det saa med hver Mands Villie og Samtykke?« Ingen svarer. »Saa sætter vi i Jesu Kristi Navn.« Først da svarer Mandskabet: »Saa sæt i Guds Navn.«

Mens Landsbyernes Vider og Vedtægter oftest var nedskrevne og fulde af Straffebestemmelser, som alle tilsigtede at fylde Øltønden, og hvor man ligefrem regnede med Overtrædelser, faar man det Indtryk, at Baadlagets uskrevne Love var ubønhørlige, der var kun to Muligheder: at lyde eller at træde ud. Mindre lovbundet var Forholdet til andre Baadlag, men den der ikke viste passende Hensyn, skulde nok ved Lejlighed faa Følgerne at mærke.

Da Fiskeriet nu drives under helt andre Former ved Kuttere fra Esbjerg, saaledes at det Fiskerliv ikke kendes mere, der i Foraarsmaanederne udfoldede sig under Klitterne ved Nymindegab, med haard Tørn i »Havvej« og muntre Gilder i »Opblæst«, naar de ikke kunde gaa ud, er det fortjenstfuldt, at Forf. har fortalt saa udførligt derom. Det er gjort jævnt og tilforladeligt, men Indsigt i Mennesker er der ikke meget af, ej heller virkelig litterær Evne eller Overlegenhed overfor Stoffet.

H. K.